

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Київський університет права Національної академії наук України
вул. Доброхотова, 7а, 03142, Київ, Україна
E-mail: kul@kul.kiev.ua

Мета: аналіз та дослідження законодавства України та ряду інших країн щодо наявності та видів обмежень при укладанні господарських договорів у сфері трансферу технологій. Новизною цієї роботи є те, що вперше досліджується господарсько-правова приналежність сфери трансферу технологій. **Методи дослідження:** визначається аналіз зарубіжного досвіду щодо категорій «підприємець» та «комерсант». Класифікуються міжнародні акти у сфері діяльності суб'єктів господарювання. **Результати:** здійснено правовий аналіз законодавства України, Японії, США, деяких країн Латинської Америки щодо обмежень під час укладення договорів та наявності обмежувальних умов. **Обговорення:** проблематика укладання господарського договору трансферу технологій за наявності обмежень.

Ключові слова: трансфер технологій, господарський договір, обмеження, обмежувальні умови.

Постановка проблеми. Договір є тим волевиявленням сторін, яке у подальшому трансформуючись в дію, спрямоване на набуття, зміну або припинення прав та обов'язків. Законодавець встановлюючи загальний порядок укладення господарських договорів, відзначає наявність додаткових умов щодо укладання господарських договорів за певними категоріями майна. Наприклад, цінних паперів, майнових прав інтелектуальної власності тощо.

Актуальність дослідження підтверджується незначною кількістю досліджень обраної тематики. На цей час в працях Ю. Капіци та Б. Падучака розглядалися певні аспекти укладання договорів, враховуючи певні обмеження. Проте, дослідження господарських договорів у сфері трансферу технологій на предмет обмеження при укладанні договору відсутні.

Метою статті є аналіз та дослідження законодавства України та ряду інших країн щодо наявності та видів обмежень при укладанні господарських договорів у сфері трансферу технологій. Новизною цієї роботи є те, що вперше досліджується господарсько-правова приналежність сфери трансферу технологій.

Виклад основного матеріалу. У країнах, для яких більш актуальна проблема запозичення технологій, діє окремих, більш жорсткий порядок придбання закордонної технології, ніж при передачі національних розробок за кордон. Він забезпечується системою законодавчих і нормативних актів, що регламентують суворий контроль за вибором галузі та рівня технології, витратами валюти, вимогами інвестиційного та антімонопольного законодавства. Законодавство таких країн як Великобританія, США, Японія, Іспанія, Італія, КНР та інших розвинених країн і практично всіх держав, що розвиваються, передбачає порядок придбання іноземної технології, що включає схвалення укладених угод, їх реєстрацію, а в ряді країн попереднє узгодження цих угод з відповідними міністерствами і відомствами.

Ефективне та модернізоване господарське законодавство в сфері трансферу технологій взмозі привести економіку до конкурентоздатного стану, чому сприяє досвід розвинутих країн. Так, у Франції в 70-ті роки 20 століття визначилися, що економіка працює гірше за своїх конкурентів з точки зору інфляції та робочої си-

ли, збільшення дефіциту зовнішньоторговельного балансу. Для виходу з цього становища застосували збільшення цінової конкуренції, а також розвиток секторів економіки з високим рівнем додаткової вартості¹ і розвиток нецінової конкуренції². За даними Global Innovation Index в 2017 році Франція посідає 15 місце, США – 4, Великобританія – 5, Японія 14, а Україна тільки 50. Аналіз історичного досвіду правового регулювання трансферу технологій дозволить обрати оптимальний шлях для виведення України із інноваційної кризи.

Український досвід формування обмежень щодо укладення договорів у сфері трансферу технологій зводиться до змісту ст. 21 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143 та норм конкурентного права. Так, Законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. № 236 та «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210 встановлено перелік антиконкурентних узгоджених дій до яких відносяться:

- встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
- обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
- розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
- усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, продавців;

¹ Високий рівень додаткової вартості характерний для високотехнологічних та наукоємних галузей економіки: електронна промисловість, оптико-волоконна техніка, роботобудування, інформаційні технології тощо (5 технологічний уклад) та наноелектроніка, молекулярна та нанофотоніка, біотехнології, нанобіотехнології, когнітивні науки, соціогуманітарні технології НБІКС-конвергенція (6 технологічний уклад).

² Мамутов В.К. Кодифікація: збірник наукових трудов. / В.К. Мамутов. – К.: Юринком Інтер, 2011. – 248 с. – С. 223.

- застосування різних умов рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище у конкуренції;

- укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод.

За умовами ст. 21 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143 не допускається укладення договорів про трансфер технологій, які передбачають:

- 1) ввезення в Україну технологій та/або їх складових, які можуть завдати шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю людей;
- 2) здійснення виплат, що значно перевищують ціну технології та її складових;
- 3) встановлення зобов'язань щодо придбання в особи, яка передає технологію та/або її складові, сировини, напівфабрикатів, обладнання та його комплектувальних частин, що не застосовуються під час виробництва відповідної продукції;
- 4) встановлення зобов'язань щодо переважного продажу продукції, виготовленої із застосуванням технології, покупцям, визначеним особою, яка передає цю технологію, та використання визначеного нею персоналу;
- 5) право особи, яка передає технологію, визначати ціну продажу або реекспорту продукції, виготовленої із застосуванням цієї технології;
- 6) встановлення необґрунтованих обмежень обсягу виробництва продукції;
- 7) встановлення обмежень, які суперечать законодавству, стосовно використання майнових прав на технології та їх складові;
- 8) заборону використання аналогічних або більш досконалих технологій та їх складових;
- 9) заборону або обмеження експорту продукції, виготовленої із застосуванням технології;
- 10) встановлення зобов'язань щодо використання запатентованого об'єкта права інтелек-

туальної власності, який не використовується у процесі застосування технологій.

Особливі умови, які не відносяться до порядку укладення господарського договору у сфері трансферу технологій³, але суттєво впливають на його реалізацію, передбачені ст. 1122 Цивільного кодексу України «Особливі умови договору комерційної концесії». Включення до змісту договору зобов'язань сторін, які суттєво обмежують їх права, впливає із специфічної природи предмета договору – прав на використання об'єктів інтелектуальної власності. Так, власник майнових прав інтелектуальної власності може обмежити територію дії прав інтелектуальної власності, що передаються користувачеві, сферу обігу, категорії покупців/продавців з якими має право працювати користувач, зобов'язати його погоджувати з володільцем місце розташування приміщень для продажу товару тощо. Водночас, законодавець підкреслює, що всі умови, за якими праволоділець визначає ціну продукції, її верню/нижню межу є нікчемними.

Відповідно до закону про контроль за валютою і зовнішньою торгівлею Японії⁴ імпорту технологій відноситься до прямих іноземних інвестицій, та порядок її отримання регулюється відповідними нормативними актами про іноземні інвестиції. У ньому містяться вимоги про попередні або наступні повідомлення міністерства фінансів та відповідного галузевого міністерства щодо укладених угод.

Угода про придбання технології оцінюється з позиції її впливу на розвиток Японії, технологічної безпеки, відповідності національним стандартам, екології і т.д. Попереднє повідомлення потрібно для угод, сума яких перевищує 100 млн. ієн, а так само при закупівлі зарубіжної технології для літакобудування, виробництва зброї, ядерних установок і космічної промисловості, сільського господарства та інших галузей економіки.

Створений в 1989 р. Комісія із справедливої торгівлі Японії затвердила перелік видів

міжнародних угод, що вимагають схвалення нею після їх укладення. До їх числа належать договори на придбання патентів і ліцензій, на використання винаходів, корисних моделей, ноу-хау, а так само надання технічної допомоги.

Нормативні акти, спеціально присвячені регулюванню відносин, пов'язаних з передачею технології, були прийняті в 70-80 роках у ряді країн Латинської Америки. Так, Рішення № 24 від 31 грудня 1970 р. Комісія Картахенської угоди (вищий орган Андського пакту (Болівія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Перу) схвалила загальний регламент використання іноземних капіталів, патентів і ліцензій. Та ж комісія в 1971 р. Рішеннями № 37 та № 37а схвалила ряд додатків, що відносяться до Загального регламенту. Його основне значення полягає в тому, що іноземні капіталовкладення, передача технологій і використання прав промислової власності в країнах Андської групи знаходяться під суровим урядовим контролем. Загальним регламентом регулюється практично всі стадії процесу придбання і використання іноземної технології.

Стаття 6 Рішення № 24 встановлює порядок заснування компетентних урядових органів, які в кожній країні будуть регулювати і здійснювати дії, пов'язані з імпортом технології та іноземними інвестиціями. Стаття 18 наділяє ці органи правом оцінювати і схвалювати всі контракти, пов'язані з купівлею технології та придбанням ліцензій на промислову власність, включаючи оцінку контрактної вартості технології. Статті 20 і 25 вперше для країн-учасниць Андського пакту встановлюють базу для прийняття заходів проти обмежувальної практики в передачі прав на промислову власність. Стаття 51 встановлює важливі принципи - всі суперечки, що виникають у зв'язку з використанням договорів про передачу технології, підлягають розгляду в судах країни одержувача. Нормативні акти аналогічного характеру діють в інших латиноамериканських країнах: Закон про юридичні угодах з передачі технології Аргентини⁵ № 22426 від 12.03.1981 р., Закон про реєстрацію передачі технології і про викори-

³ За світовим досвідом договір франчайзингу (за національним законодавством – комерційної концесії) відноситься до групи договорів трансферу технологій.

⁴ www.wipo.int/wipolex

⁵ www.wipo.int/wipolex

стання патентів і товарних знаків Мексики від 28.12.1972⁶, постанова президента Національного інституту промислової власності про передачу технології в Бразилії № 015 від 15 вересня 1975 року⁷. Вищезазначені нормативні акти регламентують зміст договорів про передачу технології. У них визначені: умови, узгоджувані в договорі в обов'язковому порядку; умови та застереження, наявність яких може служити підставою відхилення реєстрації. До умов першої групи відносяться, наприклад, зобов'язання сторін договору узгодити умову про супутньої технічної документації, достатньої для забезпечення самостійного використання винаходу, право використання якого передається за ліцензійним договором, зобов'язання ліцензіара інформувати ліцензіата про вироблені удосконалення та поліпшення. До умов другої групи, тобто наявність яких заборонено, відносяться умови, що стримують свободу дій ліцензіата. Створення конкурентних умов використання придбаної технології, звільнення ліцензіата від необґрунтованих обтяжливих для нього наслідків укладення договору є ціллю правового регулювання змісту договору. Враховуючи національні особливості щодо урегулювання змісту договорів закони країн, що розвиваються, переслідують мету: встановлення контролю над цінами за передану технологію; ефективність використання укладених угод; недопущення встановлення контролю над одержувачем технології з боку постачальника; стимулювання національної науково-дослідної діяльності.

Привертає увагу багатий досвід США⁸ у сфері державного регулювання передачі технологій, де прийнято ряд спеціальних законів, спрямованих на заохочення американських технологічних нововведень в різних галузях економіки, регулювання порядку використання належних державі технологій, координацію патентної, науково-технічної, торговельно-промислової політики, обмеження передачі прогресивних технологій в зарубіжні країни.

⁶ www.wipo.int/wipolex

⁷ www.wipo.int/wipolex

⁸ Вся інформація щодо США тут та далі : www.wipo.int/wipolex, <https://www.usa.gov/laws-and-regulations>

У числі цих законодавчих актів найбільший інтерес представляють закон Стівенсова-Уайдлера про технологічні нововведення 1980, закон про передачу державних технологій 1986, комплексний закон про торгівлю і конкурентоспроможності 1988, Закон про регулювання експорту 1979 Міністерство торгівлі США виконує функції економічного регулятора росту і технічного розвитку спільно з політикою просування національних інтересів.

У складі міністерства торгівлі США був організований Центр з використання належать федеральним органам технологій, основна мета якого - служити головним органом по збору, розповсюдженню і передачі інформації про належні федеральному уряду технологіях. Цей центр зобов'язаний створити комп'ютерний банк даних про технології, доступ до якого за певну плату може вільно отримати будь-яка американська фірма.

Урядова політика США в області технологій стає більш активною, причому в даний час для США характерна незвичайна тенденція. Поряд з адаптацією результатів розробок, отриманих в оборонній промисловості, спостерігається і зворотна картина, коли Міністерство оборони пристосовує цивільні технології до своїх потреб, що накладає істотний відбиток на систему експортного контролю.

Протягом тривалого періоду США стійко виступають в ліцензійної торгівлі в ролі нетто-експортера, будучи визнаним технологічним лідером в системі технологічного обміну, будучи найбільшим постачальником технологій (понад 50% світового експорту ліцензій припадає на частку США) у зв'язку з чим експортне регулювання представляє особливий інтерес.

Відповідно до Закону про регулювання експорту 1979 Урядовий контроль над експортом здійснюється на підставі критеріїв національної безпеки, економічних і зовнішньополітичних інтересів. Ліцензування експорту здійснюється на підставі детальної правової регламентації, яка встановлює два етапи контролю. Перший - складання списку товарів, експорт яких може бути обмежений, другий - видача певного виду експортної ліцензії в залежності від об'єкта та географії експорту. Закон про ре-

гулювання 1979 Може передбачати можливість скорочення або збільшення експорту в будь-яку країну, а також перегляд контрольованих товарів і технологій.

З міркувань національної безпеки контролюється експорт із США технологій, які можуть бути використані для зміцнення військового потенціалу противника. Експорт таких технологій в усі країни, крім Канади вимагає отримання індивідуальних ліцензій в кожному окремому випадку.

Список товарів і технологій, експорт яких може перешкоджати досягненню зовнішньополітичних інтересів США, складається Департаментом. Внесені до серпні 1988 року зміни до Закону про регулювання експорту 1979 дещо звужують можливості уряду використовувати обмеження експорту у зовнішнь-політичних цілях. Разом з тим, закон 1979 забороняє будь-яким особам як у США, так і в інших державах прямо або побічно реекспортувати товари і технологію американського походження повністю або частково з країн остаточного призначення, якщо на це не було дано письмовий дозвіл міністерства торгівлі США. Якщо американський експортер має відомості про те, що товари і технологія призначені для реекспорту, то він зобов'язаний інформувати міністерство торгівлі. Навіть у тому випадку, коли товар або технологія вже передані іноземному контрагенту, тобто перебуває за кордоном, американський експортер або його іноземний контрагент зобов'язаний звернутися за таким дозволом.

Практично всі запобігання витоку технології в так звані неконтрольовані місця призначення,

закон 1979 передбачає покладання на експортера обов'язку подати «заяву з контролю за місцем призначення від іноземного покупця».

Діючий в США порядок експортного регулювання поєднується з відповідними положеннями патентного законодавства роблять важким, а часом неможливим виконання американським ліцензіатом положень про взаємне надання поліпшень і удосконалень вже укладених ліцензійних угод з іноземним ліцензіатом, так як ліцензіар може не отримати такі удосконалень та поліпшення.

Висновки. Перелік обмежень при укладенні договорів у сфері трансферу технологій України доволі повно відображає потреби сучасної економіки. Враховуючи зростання експорту національних технологій необхідно забезпечити такі умови, за яких суб'єкту господарювання вигідно було б продавати не саму технологію, а товар, який виготовлений на території України за допомогою неї. Здійснений правовий аналіз законодавства у сфері технологій Японії, США та інших країн дозволяє стверджувати, що цей шлях є успішним для побудови інноваційної економіки.

Література

1. *Мамутов В. К.* Кодифікація: збірник наукових трудов / В. К. Мамутов. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 248 с.

References

1. *Mamutov V. K.* Kodifikatsiya: sbornik nauchnykh trudov / V. K. Mamutov. – K.: Yurinkom Inter, 2011. – 248 s.

ОГРАНИЧЕНИЯ ПРИ ЗАКЛЮЧЕНИИ ДОГОВОРОВ ТРАНСФЕРА ТЕХНОЛОГИЙ

Киевский университет права Национальной академии наук Украины
ул. Доброхотова, 7а, 03142, Киев, Украина
E-mail: kul@kul.kiev.ua

Цель: анализ и исследования законодательства Украины и ряда других стран о наличии и видов ограничений при заключении хозяйственных договоров в сфере трансфера технологий. Новизной этой работы является то, что впервые исследуется хозяйственно-правовая принадлежность сферы трансфера технологий. **Методы исследования:** определяется анализ зарубежного опыта категорий предприниматель и коммерсант. Классифицируются международные акты в сфере деятельности субъектов хозяйствования. **Результаты:** осуществлен правовой анализ законодательства Украины, Японии, США, некоторых стран Латинской Америки об ограничении при заключении договоров и наличии ограничительных условий. **Обсуждение:** проблематика заключения хозяйственного договора трансфера технологий при наличии ограничений.

Ключевые слова: трансфер технологий, хозяйственный договор, ограничения, ограничительные условия.

N. Zagrisheva

LIMITATION OF CONCLUSION TECHNOLOGY TRANSFER TREATIES

Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
Dobrokhotova str., 7a, 03142, Kiev, Ukraine
E-mail: kul@kul.kiev.ua

Purpose: to analyze and study the legislation of Ukraine and a number of other countries regarding the availability and types of restrictions when concluding commercial agreements in the field of technology transfer. The novelty of this work is that for the first time the economic and legal affiliation of the technology transfer sphere is investigated. **Research methods:** an analysis of foreign experience in categories of entrepreneur and merchant is determined. Classification of international acts in the field of business entities. **Results:** a legal analysis of the legislation of Ukraine, Japan, the USA, some countries of Latin America concerning the restrictions on the conclusion of contracts and the existence of restrictive conditions has been carried out. **Discussion:** problems of concluding an economic contract for technology transfer in the presence of restrictions.

Key words: technology transfer, economic contract, restrictions, restrictive conditions.